

● دانشنامه ایرانیان ارمنی

● به کوشش ژانت د. لازاریان

● ۵۲۸ صفحه — قطع وزیری

● چاپ اول ۱۳۸۲ — انتشارات هیرمند

سرانجام هم‌میهنان خون‌گرم و مهربان ارمنی ما نیز صاحب دانشنامه‌ای شدند که در برگیرنده نام نزدیک به پانصد تن از مشاهیر ارمنی است که هم خود آنان و هم دیگر ایرانیان غیر هم‌کیش آنان می‌توانند از نوشته‌های سودمند آن بهره‌گیرند.

این دانشنامه ۵۷۴ صفحه‌ای مصور به کوشش سرکار خانم ژانت د. لازاریان فراهم شده و در حوزه‌های گوناگون دانش، فرهنگ، هنر، سیاست، صنعت، ورزش، فعالیت‌های اجتماعی و... به معرفی چهره‌های کوشا، مؤثر و خدمتگزار ارامنه پرداخته که هر یک به سهم خویش و در حد توان خود در خدمت به میهن و فرزندان آن از هیچ کوششی دریغ نورزیده‌اند و به نیکی نسبت به خاک آبا و اجدادی خویش ادای دین کرده‌اند. پس بجاست که نام آنان بر صفحه‌های سپید کاغذ نقش بندد تا آیندگان نیز با خدمتگزاران به آب و خاک خود آشنا شوند.

کتاب با پیشگفتاری شروع می‌شود و پس از آن مقدمه‌ای فشرده درباره ارمنستان و پیشینه تاریخی آن و ارتباط ارمنستان با ایران و دودمان‌های پادشاهی آن دیار گنجانده شده که تا زندگی اجتماعی ارامنه در دوره معاصر را در بر می‌گیرد و پس از آن بخشی به معرفی شهدا، مفقودین و جانبازان ارمنی در جنگ هشت ساله عراق علیه ایران اختصاص یافته و سپس نیز درباره کلیساهای ارامنه و رهبران دینی آنان مطالبی در کتاب آمده. آنگاه به ترتیب به معرفی فعالان در حوزه‌ها و رشته‌های زیر پرداخته شده است:

آموزش و پرورش، نیکوکاران ارمنی که در امور خیریه به هم کیشان و هم میهنان خود یاری رسانده‌اند، حقوقدانان، نظامیان، مطبوعات، نویسندگان، شعرا و مترجمان، استادان دانشگاه، مهندسان، معماران، پزشکان، دندانپزشکان و داروسازان، صنعتگران، نقاشان، مجسمه‌سازان، موسیقی‌دانان، سازندگان ادوات موسیقی، هنرمندان سینما و تئاتر، عکاسان، باله و بالرین‌ها، طلا و نقره‌سازان و ورزشکاران و...

بسیاری از هم میهنان شاید برحسب مورد و به دلیل علاقمندی به موضوع و یا تحصیل در رشته خاصی برخی از ارامنه‌ای را که منشاء خدماتی بوده‌اند می‌شناسند. مثلاً اهل تاریخ هیچگاه نام و دلاوری‌های پیرم خان را فراموش نخواهد کرد و یا علاقمندان به ورزش فوتبال کارو حق‌وردیان و آندرانیک اسکندریان را خوب می‌شناسند و اهل نقاشی نیز نقش و اهمیت بسزای مارکو گریگوریان، سمیات، شهبازیان، پرواند و کلارا آبکار را در رشد و اعتلای نقاشی ایران می‌دانند و دست‌اندرکاران دیگر رشته‌های هنری چکناواریان، اربی آوانسیان، لرتا، ایرن، روبیک منصور، واروژان، ماهایا پطروسیان و پیرزاد و... را می‌شناسند. اما باید دانست که بسیاری دیگر از هم میهنان ارمنی ما نقش بسزایی در رشد و ترویج آبادانی و عمران و تکامل صنایع و پیشرفت آن داشته‌اند که کمتر کسی نام آنان را می‌داند که با خواندن بیوگرافی آنان در این کتاب پی به جایگاه علمی و نقش بسزای آنان در خدمت به این آب و خاک خواهند برد.

دانشنامه ایرانیان ارمنی

مثلاً بسیاری از هم میهنان نمی دانند که معماران چیره دست ارمنی بناهایی از خود به یادگار بر جای گذاشته اند که همه روزه هزاران تن از ایرانیان جهت انجام کارهای خود به داخل آن‌ها می روند و یا از مقابلشان می گذارند بدون آنکه بدانند آن‌ها حاصل ذوق و سلیقه و نتیجه دانش گرانبهای معماران ایرانی ارمنی است. به عنوان نمونه در این دانشنامه می خوانیم که بنای پستخانه مرکزی و ساختمان شماره یک وزارت امور خارجه کار «مارکار گالستیانس» است. یا کاخ دادگستری که توسط «گابریل گورکیان» بنا شده و یا معمار میدان بسیار زیبای حسن آباد - که متأسفانه بخش وسیعی از آن از میان رفته - «لئون تادوسیان» است و نیز معمار مهمانخانه رامسر «هوانس غریبیان» بوده. همچنین بنای تالار وحدت (رودکی سابق) حاصل ذوق و دانش «اوژن آفتاندریلیانس» است و بنای ساختمان شعبه مرکزی بانک ملی هم نتیجه پشتکار و سلیقه «گورکن پیچیکیان» است. و ده‌ها بنای زیبا و باشکوه دیگر در تهران و سایر نقاط ایران که در این دانشنامه با معماران و مهندسان این بناها آشنا می شویم. علاوه بر این، نام ده‌ها استاد دانشگاه، دکتر داروساز، مهندس، نویسنده، مترجم، شاعر، نقاش، عکاس و موسیقی دان و صنعتگر و... در این دانشنامه آمده که هر یک به سهم خود در رشته خویش خدمات ارزنده‌ای انجام داده اند. افرادی مانند «روبن آبراهامیان» استاد نامی زبان‌های باستانی ایران، «یرواند آبراهامیان» مورخ و محقق نامی تاریخ ایران، «مانوئل بریریان» زمین شناس سرشناس و استاد دانشگاه تهران و عضو آکادمی

علوم نیویورک، «هوانس آبکار» که همان یحیی معروف است و داشتن تارهای ساخت او آرزوی هر نوازنده تار ایرانی است. «زرونی ماسحیان» (ابراهیم زرگر باشی) که سازنده کره گوهر نشانی است که هم اینک در موزه جواهرات ملی از آن نگهداری می شود و پسر او «هوانس خان ماسحیان» (مساعدا السلطنه) که از اولین مترجمان آثار شکسپیر است و همچنین سروژ استپانیان مترجم سرشناس و ده ها نام دیگر.

همان گونه که پیش تر گفته شد در نخستین بخش های کتاب به معرفی شهدا، مفقود الاثرا و آزادگان ارمنی پرداخته شده است. وجود نام هفتاد و یک شهید، هشت مفقود الاثر و چهل و پنج آزاده ارمنی در این دانشنامه، بیانگر این موضوع است که به هنگام تجاوز دشمن ددمنش به خاک این دیار کهن، ارامنه نیز هم پای دیگر هم میهنان خویش و به دور از تعصبات دینی و قومی دوشادوش دیگر فرزندان دلاور این خاک به دفاع جانانه از مرزهای خاک خود برخاسته و به پیکار با دشمن دژخو پرداختند و خونشان با خون دیگر رزمندگان در هم آمیخت و خاک آوردگاه را گلگون ساخت. یاد و نامشان جاودان بار که دست اندرکاران تهیه دانشنامه به درستی نام آنان را در کنار نام دیگر مشاهیر ارمنی قرار داده اند، چرا که آنان نیز با نثار جان خویش برگ زرینی در تاریخ این مرز و بوم به نام خود گشوده اند که تا ابد بر تارک تاریخ این آب و خاک دلاورخیز خواهد درخشید.

علاوه بر فهرست مطالب کتاب، در پایان نمایه ای هم به آن افزوده شده که راهنمای خوبی در دست یابی به نام های مورد نظر است. همچنین وجود تصاویر زیادی - هم رنگی و هم سیاه و سفید که بر روی کاغذ گلاسه چاپ شده - از آثار معماری، مجسمه سازی و نقاشی و... کسانی که نامشان در کتاب آمده بر غنای آن افزوده است.

چنانچه ناشر کتاب دقت بیشتری بر روی صفحه آرای کتاب می نمود و از کاغذ خارجی به جای کاغذ ایرانی برای چاپ کتاب استفاده می کرد، قطعاً حاصل کار بهتر می شد. دانشنامه ایرانیان ارمنی دارای نادرستی های چاپی و غیر چاپی نیز هست، اما هیچ یک از موارد بر شمرده از ارزش کار نمی کاهد. قطعاً نام هایی از قلم افتاده که دست اندرکاران دانشنامه در چاپ های بعدی نسبت به برطرف نمودن این کاستی ها اقدام خواهند کرد.

در پایان برای خانم لازاریان و دیگر دوستانشان که در تدوین این کتاب ایشان را یاری کرده اند آرزوی پیشرفت و بهروزی نموده و موفقیتشان را در ادامه و تکمیل کار خواهانیم.